

ali ni to „das große gigantische Schicksal, welches den Menschen erhebt, wenn es den Menschen zermalm“ (Schiller, Shakespeare's Schatten). Ali ni v vsakem človeškem življenju, še tako navadnem, podobnih problemov? Saj so pretresljivi dogodki, ki se odigravajo bolj v skrivnostnih globinah človeškega srca, nego zunaj, predmet najbolj občudovanim umotvorom. Torquato Tasso, Iphigenia v Tavridi, Faust in velika dramatična dela Shakespearjeva nam predočujejo predvsem dejanja, ki se vrše v duši. Človek z vsemi svojimi krepostmi in strastmi, z vsem svojim naziranjem in čuvstvovanjem je vedno isti in vendar nikdar popolnoma rešen problem umetniku. — Psihološki razvoj v Simonini duši je silno zanimiv, natančno razkrojen, končni preobrat nepričakovan, a ne neutemeljen, in zato mogoč. — Značaji so ostro zarisani. Posamezne osebe izražajo v vsakem dejanju svojo individualnost. Čudovito naravno in vendar tako namenoma si značaji nasprotujejo in ravno s tem drug drugega izpopolnjujejo. Gospod d'Avron je vedno isti prijazen, fini, a površni oče, ki si zna v vsakem neprijetnem položaju pomagati s kakšnim splošnim stavkom, namesto s konkretnim dejanjem. Temu naravnost nasproten značaj ima praktični Osmin, mož, ki vedno računa, kombinira in sestavlja različne mogoče in nemogoče slučaje; kadar smatra za svojo dolžnost povedati resnico, se ne ozira niti na finega grofa, niti na mlado Simonu. Simonina individualnost, ki je tako različna od materine, pa dopolnjuje in popravlja slabosti gospe d'Avron. Ta — slabotna, občutljiva, boječa, majhnega obzorja; Simona — krepka, zavedna, odločna, a tudi obzirna, treznega mišljenja; a ker je ženska, tudi na njo čustva zelo vplivajo. Tak značaj si je mogla brezobzirna, čuvstvom nedostopna Eleanor le z zunanjim pritiskom ukloniti. Končno Rihard in Tomaž. Prvi plemenit, čutečega srca; a nesrečen, z vdanostjo in trpljenjem bi si rad pridobil Simonino ljubezen, a ker tega ne more doseči, je pripravljen tudi na ločitev, da le nje ne vidi nesrečne. Tomaž je sebičen, lokav egoist, ki med Rihardom in Simonu zahrbtno spletkari, da bi si jo sam pridobil. Sicer pa nastopa Tomaž kot neka postranska oseba, z drugimi je le v neki slučajni zvezi. Pisatelj rabi Tomaža le kot sredstvo, da Riharda in Simonu zopet spravi v dotiko; zato nam tudi njegov značaj ni popolnoma jasen. — Prestava je gladka, nekaj tiskovnih pogreškov, tuintam je kaka vejica izpuščena. —m—

III. slov. katol. shod v Ljubljani dne 26., 27. in 28. avgusta 1906. Govori, posveti in sklepi. Uredil dr. Evgen Lampe. V Ljubljani, 1907. Izdala in založila Katoliška Bukvarna. Natisnila Katoliška Tiskarna. — Pred nami leži obsežna knjiga, ki nam podaje obravnave zadnjega slovenskega katoliškega shoda. Vsak katoliški shod je pomenil pri nas mogočen korak naprej na polju organizacije in vsestranskega napredka, in tudi III. slov. katoliški shod je podal obilo plodovitih misli in nagibov, ki prehajajo od dne do dne bolj v dejanje. To je, kar odlikuje katoliške shode pred vsemi drugimi manifestačnimi prireditvami: Da se obravnavajo na njih samo aktualne stvarine, ne samo teoretiško, ampak z gotovim in jasnim načrtom za izvršitev, in da imajo vsi udeleženci tudi neomahljivo voljo, izpeljati, kar so sklenili. To se je pokazalo tudi na zadnjem katoliškem shodu. Prijatelj in neprijatelj mora obstati pred temi z najglobljim prepričanjem izjavljenimi nazori, ki so dušna last ogromne večine

vsega našega ljudstva, in v katerih izvršitvi je sreča našega naroda. Vse stvarine, ki so količkej v zvezi z navadnim življenjem, so se tu obravnavale. Od visokih modroslovnih razmotrivanj do telovadbe, od šolstva in higijene do gospodarskega dela si je skoro težko misliti kako važnejšo stvar, ki se je ne bi bil spomnil katoliški shod vsaj mimogrede ali v kaki resoluciji. Zato je pa to poročilo v zvezi s poročiloma o prvih dveh slovenskih kat. shodih prava zakladnica in šola za ljudske in društvene govornike, ki hočejo res kaj jedrnatega citati in proučiti. Taka knjiga ima trajno vrednost in bo za vse čase časten spomenik za generacijo, ki je tako resno in globoko pojmovala svojo nalogo v razvoju našega ljudstva. Naj bi našla knjiga vsaj še toliko vernih čitateljev, kolikor so imeli govorniki oduševljenih poslušavcev!

Hrvatska knjižnica. Izdaja „Matica Slovenska“. II. zvezek. Uredil dr. Fran Ilešič. Ljubljana 1907. — Pričujoči zvezek „Hrvatske knjižnice“ je jako spretno sestavljen: Prvi del obsega štiri slike Gjalskega „iz hrvatske preteklosti“, drugi tri črtice iz sedanje Slavonije od Kozarca in Ivakića. Tako ležita pred nami dva zgodovinska dokumenta drug ob drugem in le primerjati je treba. Mladi, dobri Ilirci, ki so navdušeno govorili in pisali narodu, nosili narodne, rdeče podložene surke, jokali ob ljudski pesmi, a tudi umirali v prostovoljni bedi in lakoti, se zde sedaj, zlasti kadar nam jih predstavlja Gjalski v svojem premnogokrat časnikarskem patosu, nekam preprosti. Ljubezen do domače grude je razširila nove, morda močnejše korenine in dobila druge, stalnejše oblike. Toda kdor je stal že kdaj (morda ob spomladnem večeru) na velikem ilirskem grobu zagrebškega pokopališča ter bral iz dolge vrste imen celo zgodovino ilirskega pokreta, ta je občutil, da je tam pokopana hrvatska in naša mladost; mladost pa ni vedno najmodrejša, a zmerom najlepša, in ko bi bil Gjalski v svojih ilirskih slikah malo manj kronist in nekoliko več umetnik, bi pozabili, da je mladost norost, ter bi le vedeli, da je mladost lepota. Od tistega velikega ilirskega ognja ni ostala niti iskrica pod pepelom, če naj sodimo po „Slavoniji“, kot nam jo predstavljata Kozarac in Ivakić. Vse navdušenje in ona požrtvovalnost je dogorela, sedaj živimo zopet trezno in žalostno. Inteligenco uničuje besna naglica, s katero mora živeti, da ne zaostane za časom („Tri dana kod sina“), po ljudskih žilah pa se plazi tista divja čutnost, ki diha iz slavonske ravnine in z obokanega neba, in ki trepeti po vsem slavonskem ozračju. („Njih dvoje“ in „Majstor Ilija“.) Eden „prvih mučencev“ je blaženo umiral, s ponosom in zadovoljstvom, ker mu je mali sin pel ob postelji „Oj Iliri jošte živi“, mojster Ilija pa sedi po semnju štiri dni v krčmi, pije na smrt, namiguje z očmi, poka s palcem in lepi ciganom petake na čelo. In Ilija je tip Slavonca, „naš človek“, ki ga je Ivakić izbornu naslikal. Ali je sedanja „Slavonija“ tista prihodnost, ki so jo sanjali in pripravljali Ilirci? Če bi bilo tako, je ilirizem obsojen, a ni. Ilirci so storili svojo dolžnost, zbudili so veliko sil, ki se le še niso vse razgibale, in na potomcih je, da delo nadaljujejo. Dr. Ilešič je tekst „Hrvatske knjižnice“ tako vestno komentiral, da jo bo lahko vsak Slovenec brez težave bral.

Franc Bregar.

Simo Matavulj: **Nemirne duše.** Izdanje knjižarnice S. B. Cvijanovića. Beograd, 1908. Cena 1'50 din. — Dne 20. februarja — komaj en mesec

preden so izšle „Nemirne duše“ — je umrl Matavulj nagle smrti. Z njim je izginil zadnji predstavnik klasične srbske povesti, ki je v zadnjih štirih letih izgubila Veselinovića, Sremca, Markovića in Glišića. Klasicizem se je zibal v njihovi zibelki in bo najbrže legel tudi v njihov grob. Kdor bi naglo sodil Matavulja le po naslovu njegove zadnje knjige, bi se zelo zmotil: „Nemirne duše“ niso tiste nesrečne, v vsaki misli in slednjem čuvstvu razdvojene faustovske natore, ki jih je naš čas rodil v tolikem izobilju, da jih sedanja umetnost tudi hoté ni mogla prezreti, temuč le krepko razviti tipi, večinoma dalmatinski kmetje, ki se zde ravno zato „nemirni“, ker imajo ostro izraženo individualnost. Nemir je bolj pri Matavulju doma kot pri njegovih junakih. Dasi opisuje z ljubeznijo svoje originalne Zagorce, se mu prikrade včasí v lepi, živo-realistični popis beseda neke duševne superiornosti, ki obsodi njihovo čisto naivnost ali njih vdani „bogosizem“ in ne žali estetike nič manj kot pravice. Toda

to le včasí, v „nemirnih“ trenutkih. Sicer je Matavulj realist, — ali kakor že imenujete tisto umetnost, ki je najbližja odkriti, nenašlemljeni natori — ki čuti s svojimi ljudmi vsako solzo in vsak smehljaj, a se vendar ne premakne s stališča neprizadetega opazovavca. Prejel je tisti nenavadni dar opazovanja, ki je določen le rojenim umetnikom in ki ustvarja iz bagatel neprecenljive vrednote. Psiholoških problemov ne ljubi in se mu tudi velikokrat ponesrečijo; v „Nemirnih dušah“ je komaj ena psihološka študija („Goba Mara“) in ta je gotovo najslabša izmed vseh desetih novel. Življenje mu ne obstoji iz dušeslovnih procesov — zdi se, kakor da je bil Maupassantove šole — temuč iz besede in dejanja, skozi katero proseva misel in čuvstvo kot solnce skozi oblake. Morda bi hotel kdo prisegati, da je jasno solnce lepše kakor tista pisana svetloba, ki trepeta skozi megle, toda pomniti je vendarle treba, da ima v umetnosti vsakdo „svoj prav“, in Matavulj ga ima še posebno. *Franc Bregar.*

Glasba.

Nove skladbe. Z naslovom „Slava Bogu“ je izdal p. Hugolin Sattner v tretjem natisu 14 svojih priljubljenih mašnih pesmi. — Anton Foerster je izdal šest ljubkih Marijinih pesem za tri ženske ali moške glasove z orglami.

Drugi zvezek mešanih in moških zborov Jakoba Aljaža (založila Katol. Bukvarna, II. zvezek) prinaša pet mešanih zborov („Pri zibelki“, „Cerkvica“, „Ne tožim“, „Oj planine“, „Oj z Bogom ti planinski svet!“) in dva moška zbora („Solskodomski mladini“ in „Na bregu“). — Anton Grum je za četverglasni moški

zbor sestavil „Venček narodnih pesmi“ (založila Katol. Bukvarna).

„Glasbena Matica“ je pričela izdajati skladbe pokojnega Ludovika Hudovernika, stolnega vikarja in kapelnika v Mariboru. „V celici“ je impozantna skladba. Moški zbor se menjuje z basovim solom, v katerem pripoveduje samostanski brat svoje hrepenenje. „Dva samospava“ p. Hugolina Sattnerja sta lični salonski točki. („Zaostali tič“ in „Naša zvezda.“) Zlasti „Zaostali tič“ je diven samospjev, poln čuvstva in nežnosti.

To in ono.

Nenravnost v umetnosti.

Pravosodni belgijski minister je pozval generalnega prokuratorja, naj poskrbi, da izginejo nenravne slike in knjige iz trgovskih izložeb. To novico so prinesli časopisi z dolgimi, kričavimi komentarji. Za in proti. Na eni strani bahav zagovor avtonomne umetnosti, ki ne pozna spon in vezi; če grdi ljudje po svoje pojmujejo umetnost, so krivi oni in ne umetnost sama, kakor ni solnce krivo, če odseva v mlaki — hiperkult umetnosti, l'art pour l'art. Na drugi strogi anatemi na vso moderno umetnost, ki je nenravna, brezverska, kozmopolitska, neestetična; grda, stokrat in tisočkrat rabljena ter zlorabljen beseda „moderna umetnost“ je sedaj že pojem, o katerem si sicer ni nihče na jasnem, a ki je sinteza vsega slabega in nepoštenega — podcenjevanje umetnosti. Pravica pa je, od najstarejših časov že tako navajena, potegniti meje v sredi.

Registrirajmo le, kar se je v novejšem času pisalo o tem. Prva številka letošnjega „Savremenika“, ki je glasilo

hrvatskih dekadentov po prepiru z „Matico“, je smatrala za potrebno, da utemelji svoj program proti raznim napadom. To težavno nalogo je prevzel prof. Natko Nodilo v članku „Sloboda volje u književnika“. Ko je vsa druga očitanja zavrnil kot neopravičena, je izpregovoril tudi o nenravnosti v umetnosti in tu je kot človek, ki pošteno ljubi resnico, moral priznati: „V naši knjigi je zavladao, morda pod vtisom nemejenega artizma, neko ljubezensko igračkanje. Zdi se nam, da je že do dolgočasnosti izpeta ne toliko ognjena strast srca, kot skoziinsko materialno hrepenenje: i rdeče ustnice i deviške prsi i zavrela kri i vzplamenela lica. To ima najbrže nekaj lepega na sebi, toda, s krepkim glasom ponavljamo, to je zelo podobno staremu refrenu v svatovski pesmi: Hymen o Hymenaeae!... Dejali bi, da gre vzporedno s tistim hrepenenjem tudi enako pogansko mišljenje, ateistično ali skeptično. Latinski pesnik je zapel: Soles occidere et redire possunt. — Nobis, quum semel occidit brevis lux, — nox est perpetua una dormienda. — Da mi basia mille. To je torej stara pesem... Toda tej skladbi davnih in novejših mojstrov